

SOSYOLOJİMİZİN TARİHİNİ YAZARKEN*

Nilgün ÇELEBİ**

Zamanı ve mekânı aralıklara bölen saat, takvim, kronometre, metre gibi zaman ve mekân ölçerlerin ortaya çıkışları ile ben ve eylemim, ben ve sözüm arasına mesafe girmesi ve bunların aralarındaki mesafenin uzamasının birbirine koşut gelişmeler olduğunu düşünüyorum. Belki de zaman ve mekân nosyonlarının kendilerinin bile ortaya çıkışları ile ben ve eylemimin ayrışmaya başlaması arasında bir bağlantı kurulabilir.

Ben ve eylemimin birbirinden aralanması bir başka deyişle eylemimin sosyalleşmesi, bir başka deyişle, eylemimin mübadeleye girmesi, eylemimin benden kopup benim dışındakiler arasında dolaşıma girmesi, yani eylemimin sosyalize olması, eylemimin rutinleşmesi anlamın başkalarınca oluşturulduğu tezinin de temel dayanaklarından biridir. Zira, benim ifâ ettiğim herhangi bir eylemimle bağlantılı olan bir niyetim, bir maksadım, bir amacım vardır; ama karşımdaki benim niyetimi ne bilmek ne de niyetime ilişkin söylediklerime inanmak zorundadır. Karşımdakiler benim eylemime çeşitli anlamlar yükleyebilirler. Benim kendi eylemime anlam yüklemem; o eylemle bağlantılı niyetimle ve/veya dolaşıma girmiş olan, mübadele edilmekte olan, sosyalizasyon ağında dolanmakta olan rutin anlam kodlarıyla sınırlıdır. Ama, karşımdakiler benim niyetimin ve/veya benim rutin olarak gördüğüm anlam kodlarının sınırlarına tabi olmak zorunda değildirler. Onlar benim eylemimle ilgili değerlendirme yapacaklarında kendi niyetlerinin uzantısı olan ya da kendilerinin rutin olarak gördükleri anlam kodlarını referans verebilirler. Hatta

* İ.Ü.E.F. Sosyoloji Bölümü tarafından 25-26 Ekim 2004 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenmiş olan *Türkiye'de Sosyoloji - Ziya Gökalp Sempozyumu* konulu toplantıda sunulan aynı başlıklı bildirinin metnidir.

Bu tebliğin hazırlanmasında özel notları ile bana yardımcı olan Sayın Zafer Toprak'a, Sayın Aynur İlyasoğlu'na, Sayın H.Bayram Kaçmazoğlu'na ve Sayın Yıldız Akpolat'a; tebliğin sunulmasını dinledikten sonra Ziya Gökalp'in Selanik'teki faaliyetleri hakkında ayrıntılı bir literatür taraması yaparak elde ettiği notlarını bana ileten Sayın İsmail Kara'ya teşekkür ederim.

** Prof. Dr., A.Ü.D.T.C.F. Sosyoloji Bölümü.

eğer yeterince güçlü iseler kendi niyetlerini rutin sosyalizasyon kodlarıymış gibi başkalarına kabul ettirebilirler dahi. Her halükârda köken olarak benim ya da karşımdakinin niyetiyle bağlantılı bile olsa, rutin sosyalizasyon sürecinde yürürlükte olan anlam kodlarına bir biçimde refere edilebilen tüm eylemlerimiz “sosyal” karakterini kazanır. Başka bir ifadeyle, sosyal eylemlerimiz manâları başkalarınca paylaşılabilen eylemlerimizdir.

Sosyal eylemlerimizin manâlarının, başkalarınca, yekpare olmaksızın da olsa bir paylaşmaya konu edilebiliyor olması şu iki hususun gözardı edilmesine yol açmamalıdır:

İlki; başkaları dediklerimizin sayısının, doğrudan gözlemlediklerimizin çok ötesinde, gözlemleyemediklerimizi de kapsayacak bir miktarda olması mümkündür. İkincisi; ben ve eylemim, daha doğrusu eylemimin sonuçları arası mesafenin çok kısa olabileceği gibi çok uzun da olabileceğidir. Zaman ve mekân ölçerler işte tam da bu noktada, eylemlerimizden etkilenenlerin sayısının artması ve eylemlerimizle etkileri/sonuçları arası mesafenin uzaması üzerine icat edilmiş olmalıdırlar.

Onların icat edilmeleri ile neyin, nerede, ne zaman, nasıl, kim tarafından, kime, neden söylenmiş ya da yapılmış olduğunun nirengilenmesi/mahmuzlanması/tespit edilmesi imkan dahiline girebilir olmuştur. Zaman ve mekân ölçerler sosyal olanların en, boy, derinlik ve zaman boyutlarına bağlantılı hale getirilmelerini mümkün kılmıştır. Bu ölçerler, rutin sosyalizasyon sürecine giren her eylemin adeta etiketlenmesini, damgalanmasını mümkün kılmaktadırlar. Sosyalizasyon sürecinin anonimlikten çıkmasını, belirsizlikten uzaklaşmasını temin etmekte, failin kimliğini bu sürece adeta kazımaktadırlar. Bu ölçerler olmasaydı sosyal hayat hâlâ erken rönesans dönemi İtalya’sındaki resim atölyelerinde elbirliğiyle çizilip boyanan anonim tabloları benzerdi. Zaman/mekân ölçerler eylemin kimliklendirilmesinde sanki tabloların ressamlarınca imzalanmalarına benzer bir katkı yapmışlardır.

Sosyoloji bilim olduğu için, bir başka deyişle, var olan bu dünya üzerine bir söz söyleme gayretinde olduğu için hep zaman-mekân içre olagelmıştır. Sosyoloji sosyolojize olan her şeyin tâbi olduğu, içine girdiği dolaşım/sosyalizasyon /mübadele süreci içinde, genişlemesi ve gelişmesi miktarınca var olabilen bir bilim olduğundan bu genişleme ve gelişmelerin sosyal olanın ayağının yerden kesilmesine yol açmamasının önlemlerini almak gerekmektedir. Zaman-mekân ölçerler sosyoloji için elzemdir. Bu ölçerler

sosyal olayların boşlukta değil zaman-mekân içinde akıyor olarak görülmelerini mümkün kılarlar. Ne var ki, zamanı aralıklara bölen saat, takvim gibi zamanölçerler ile mekânı karelere bölen metre gibi mekânölçerlerin zamanı ve mekânı herkes için aynılaştırıcı işleyişlerine rağmen zaman ve mekân aralıkları hiç de herkes için aynılaşmamıştır. Aynen, bu aralıklarda devinen, depreşen, dönüşen sosyal hayatların da herkes için aynı tarzda adlandırılmaması gibi. Hem zaman ve mekân aralıklarını hem de olayları her birimiz hem kendimize göre deneyimlemeyi sürdürügelmişizdir hem de başkalarının farklı değerlendirmelerinin şaşkın izleyicileri olagelmişizdir.(Bu tavır aslında mikro yaşamalar ile makro yaşamalar arasında uzanan bir süreklilik çizgisi üzerinde şekillenir). Eylemlerimiz ve etkileri yoğunlaştıkça ve eylemlerimizden etkilenenlerin sayıları arttıkça, eylemlerimizin dolayımınma katsayısı artmış, dolayımınma katsayısı arttıkça da hayatın çeşitli veçhelerini herkes için aynı kılan araçların geliştirilmesi hızı yükselmiştir. (Buna, sosyal hayatın karmaşıklaşmasıyla birlikte ortaya çıkan teknolojik değişme de diyoruz). Sözkonusu araçlar geliştikçe hayat daha ölçülebilir hale gelmiş, bu ise hayatı daha az sorunlu olarak yaşamayı mümkün kılmıştır; her ne kadar bu “az sorunluluk” karşılığında daha mekanik bir hayata geçmiş olsak da. (Mekanik hayatın tüm güven temin edici araçlarına rağmen insanı yalnızlaştırıcı etkilerini de ihmal etmiyoruz). Gerçekten de, mekanik hayat daha güvenli bir hayattır da. Zaman-mekân ölçer araçları kullanma sıklığı ve becerisi hayatı daha dolayımınma yaşıyor olmanın bir göstergesidir. Burada ilginç olan, sözkonusu ölçerlerin hayatı mekanikleştirici, standardize edici etkilerine rağmen bir yandan da hayatı birebir, çakışık, araya anlam evrenini katmadan, tekdüze yaşamaya dönüşe yol açmamalarıdır; tersine, daha entellektüel bir yaşamın kapısını aralamalarıdır. Hayatı nirengileyerek, koordinatlara oturarak yaşamak, akla hakim olarak yaşamaktır. Ya da, daha doğrusu, akıl ukl'dan geldiğine göre, akıllıca yaşamaktır. Aklı nominalarla doldurmamaktır. Hayatı, sosyal olarak paylaşılmış nirengilerle bağlantılandırarak ve referanslar içine yerleştirerek yaşamak için bu araçlara sanki muhtacdır da.

Zaman-mekân ölçerler bu denli önemli ise o zaman bize düşen hayatımızı bunlara nirengilendirerek yaşamaktır. Peki, ama öyle yapıyor muyuz? Bu sorunun cevabı, sosyolojinin Türkiye'deki macerasının irdelenmesi sırasında karşılaşılan kimi zaman dizimi tutarsızlıkları açısından verilmeye çalışılacaktır. Bu tarz bir çalışmanın sosyolojiyi Türkiye'ye taşıyan , başta Ziya Gökalp olmak üzere, sosyologlarımıza karşı yerine getirilmesi gereken bir görev olduğu düşünülmüştür.

Öncelikle vurgulanmalıdır ki, Türkiye'deki sosyolojinin tarihçesi, tarafımızdan tespit edilebildiği kadarıyla, Zafer Toprak dışında, tarihçiler tarafından ele alınmamış, onlar tarafından yazıya dökülmemiştir. Konuya eğilen sosyologlarımız ise, İlber Ortaylı'nın sıralamalarını izlersek, menkibe veya nasihatname geleneğini izlememekle birlikte, kendilerini ne vekayiname geleneğiyle ne modern tarihçilikle bağlantılandırmak gibi bir heyecan duymuşlar ne bir vakanüvis ne de bir müverrih olmuşlardır. Sosyoloji tarihine eğilen sosyologlarımızın, H.Bayram Kaçmazoğlu gibi istisnalar olmakla birlikte, genel bir eğilim olarak bir kronolojik olay dizimcisi tavrı içinde olduklarını söyleyebiliriz. Sosyolojinin Türkiye'deki macerasını belki de sosyolog olmayan biri sosyolojik analize tabi tutabilirdi. Örneğin Kurtuluş Kayalı, sosyolojiye teğet duran bir tarihçi olarak, sosyoloji metinlerinin yanısıra, ya da onların yerine, sosyolojimize ivme kazandıran ya da enerji kaybettiren olaylara, sosyolojimiz dolayında yaşananlara odaklanarak bu açığımızın kapanmasına yardımcı olabilirdi. Genel olarak görünen şudur ki; sosyoloji tarihimizin müverrihleri yoktur. Yine İlber Ortaylı'yı izleyerek, müverrihlik vakanüvislikten bir adım sonrasıdır dersek, vaka takdimi yapılmayan bir gelenekte vakanın üzerine çıkmanın, vakayı sosyolojize ve filozofize etmenin de mümkün olamayacağını tahmin etmemiz hiç de zor olmaz. Vakanüvislik ve müverrihlik bir yana bırakıldığında arda kalan kronolojik olay dizimciliğidir.

Hilmi Ziya Ülken'den Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'na, Lütfi Erişçi'den Mehmet Yalvaç'a, Hasan Ali Koçer'den Aynur İlyasoğlu'na pek çok hocamız ya da meslektaşımız bu konuda yayınlar yapmışlardır. Sosyoloji tarihimizle ilgili birşeyler yazan her bir hocamıza ve meslektaşımıza saygıdeğer emek ürünlerinden dolayı kişisel teşekkürlerimi sunmak isterim. Gerçekten, iğneyle kuyu kazmaya benzer böyle bir işe kalkışmanın kendisi bile alkışlanacak bir yürek işidir. İğneyle kuyu kazmak diyorum, zira, sosyolojimizin tarihçesiyle ilgili bazı konularda farklı araştırmacılar farklı veriler sunmuşlardır. Bunların arasından bir seçme yapmak gerçekten de büyük dikkat harcanmasını gerektirmektedir. Bu durumu, Türkiye'deki sosyolojinin ilkleriyle ilgili yazmaya çalıştığım bir makale için¹ veri toplamaya başladığım zaman

¹ Anılan makale; Avrupa Komisyonu destekli 6.Çerçeve Programı kapsamında sekiz ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen ve Türkiye ayağı Muğla Üniversitesi adına tarafımızdan yürütülen "Analysing and Overcoming the Sociological Fragmentation in Europe (ANOVASOFIE)" başlıklı 'Citizens and Governance in a Knowledge Based Society' tematik alanına ait CIT2-CT-2004-506035 kontrat no'lu projenin "Work Package 6" faaliyeti için yazılmıştır.

gözlemlemiş bulunmaktayım. Bu incelememin konusunu da söz konusu farklılıklar oluşturmaktadır. İncelemede farklılıkların nedeni hakkında yorum yapılmayacaktır. İncelemenin amacı bu farklılıklara dikkat çekmek, ve bu farklılıkların ortadan kaldırılması yönünde girişimde bulunulmasının gerekliliğini işaret edebilmektir.

Tarafımdan tespit edilen ve Ziya Gökalp ile ilgili olarak görülebilecek olan farklı tarihllemeler şunlardır:

1. Ziya Gökalp'in doğum tarihinin 1875 değil de 1876 olduğundan emin olup olmadığını merak etmekteyim. Kongar ve Kaçmazoğlu, Tütengil'den yaptıkları alıntıda 1876 üzerinde ısrar ediyorlar.²
2. Ziya Gökalp Selanik'e 6 Eylül 1909'da gitti. 1912 Mart ayında Ergani Madeni Sancağından mebus seçildiğine göre 1910 ve 1911 yıllarını dolu dolu Selanik'te geçirdi. Gökalp'in Selanik'te Sosyoloji dersi verdiğini biliyoruz. Bilmediğimiz bu okulun adıdır: Bu okulun adı İttihat ve Terakki Sultaniyesi midir yoksa İttihat ve Terakki İdadisi midir, yoksa, İttihat ve Terakki Okulu mudur? Kongar ve Kaçmazoğlu bu konularda farklı adlar vermektedirler³. Bu okulu kim kurmuştur? Gökalp'in kendisi mi kurmuştur yoksa İttihat ve Terakki Cemiyeti mi kurmuştur? Kongar, kendinin kurduğunu söylüyor. Kaçmazoğlu ise Ziya Gökalp'in bu okula felsefe ve sosyoloji hocası olarak tayin edildiğini yazıyor. Tayin edilme sözkonusu ise o zaman bu okulun İstanbul'dan yönlendirilmesi gerekmez mi? Osman Ergin Maarif Tarihi kitabında Selanik'te açılmış böyle bir okuldan söz etmiyor. Osman Ergin İstanbul'da açılmış bazı Parti Okulları'ndan söz ediyor. Selanik'teki bu okulun öğrencileri acaba hangi yaş grubundaydılar? Parti içi bir seminer dersinden söz ediyor olabilir miyiz? Ya da herkese açık bir konferanslar dizisinden söz ediyor olabilir miyiz?
3. Ziya Gökalp İstanbul'a ne zaman dönmüştür? Dönüş tarihini Hilmi Ziya Ülken iki ayrı yerde iki ayrı tarih olarak veriyor. *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*'nde 1913 diye yazarken (1979:305) *Sosyoloji Dergisi* 6. sayısında 1914 tarihini veriyor (1950:141). Ama Gökalp'in Mart 1912'de mebus seçildiğini biliyoruz, Mebusluğunu İstanbul'a gitmeden yürütmüş

² Bu konuda bakınız: Kongar, 1982:33, 2 no'lu dipnot; Kaçmazoğlu, 2003:7, 10 no'lu dipnot.

³ Gökalp'in "İttihat ve Terakki Okulunu" kurması için bakınız: Kongar, 1982:35; Kaçmazoğlu ise Gökalp'in "Selanik İttihat ve Terakki Sultaniyesi'ne felsefe ve sosyoloji hocası tayin" edildiğini yazar: 2003:51-52.

olabilir mi? Başka bir kaynak ise Ziya Gökalp'in 1912'de İstanbul Sultanahmet'te konferanslar verdiğini yazıyor.

4. Türkiye'de ilk sosyoloji dersi Ziya Gökalp tarafından Selanik'te orta öğretim düzeyinde mi verilmiştir yoksa yüksek öğretim düzeyinde Darülfünun'da mı verilmiştir? Yüksek öğretim düzeyindeki ilk ders Ziya Gökalp tarafından mı verilmiştir yoksa Ahmet Şuayp tarafından mı verilmiştir? Ahmet Şuayp gerçekten adı İlm-i İctimai olan bir ders vermiş midir? Vermiş ise dersin yılı nedir?
5. Emrullah Efendi Nizamnamesinin 16. maddesinde Darülfünun'a 1912 yılında Ulum-ı İctimaiye dersinin konduğunu biliyoruz. Ama, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu İş ve Düşünce dergisinin 254. sayısında Ahmet Şuayp'ın Ziya Gökalp'ten önce 1909-1910'da Darülfünun'da Sosyoloji dersi okuttuğunu yazıyor. Lütfi Erişçi ise ilk dersin 1913'te verildiğini söylüyor. Osman Ergin 1908'de Darülfünun Ulum-ı Edebiye Şubesinde İlm-i İctimai dersinin programa konduğunu ama bütçe yetersizliği yüzünden bu dersin okutulmadığını yazmaktadır (1941:1011,1012) (Osman Ergin *Türkiye Maarif Tarihi* cilt 3'teki bu bilgisine kaynak olarak Prof.Mehmet Ali Aynî'nin Darülfünun Tarihi adlı 1927 tarihli kitabını vermektedir). İlk dersi Gökalp verdi ise Şuayp'ın verdiği dersin adı nedir? Gökalp kürsü kurmadan önce Edebiyat Şubesi öğrencilerine sosyoloji dersi vermiş olabilir mi? Kürsünün kuruluş yılı ile dersin verilmiş yılı ayrı ayrı olabilir mi? Emrullah Efendi Nizamnamesinden önce de Darülfünun'da sosyoloji dersi veriliyor olabilir mi? Mehmet Yalvaç makalesinde Ülken'in Gökalp'in 1915-1918 arasında ders verdiğini yazdığını belirtiyor (1985:58). Kafadar ise doktora tezinde sosyolojinin üniversite düzeyinde ilk kez 1913'te Felsefe Bölümü içinde Ziya Gökalp tarafından İctimaiyat adı ile verildiğini yazmaktadır (1998:133,505). Kaçmazoğlu ilk dersin Ahmet Şuayp tarafından verildiğini yazıyor (2003:263). Burada ya Ahmet Şuayp'ın ölüm tarihi ya ilk sosyoloji dersinin verilmiş tarihi ya da ilk dersi kimin verdiği konusunda bir yanlış yapılmaktadır.
6. Ahmet Şuayp ne zaman ölmüştür? Darülfünun'un bu saygıdeğer hocasının ölüm tarihi neden bir muammadır? Ahmet Şuayp üzerine tez hazırlayan Yıldız Akpolat 1910'da öldüğünü yazıyor. Ama Hilmi Ziya, Şuayp'ın 1912-1914'te sosyoloji dersi verdiğini yazıyor (1979:306). Hikmet Celkan da Hilmi Ziya'yı doğruluyor (1991:183).

7. Ahmet Emin Yalman Ziya Gökalp'in asistanlığını yaptı mı? Cevapsız sorulardan biri de budur. Kaçmazoğlu, asistanı olduğunu yazıyor (2003:53). Yalvaç ise Yalman'ın adının İstatistik dersi için yazıldığını ama programlarda yer almadığını belirtiyor (1985:60). Bir süre Yalman'ın adı düşünülmüş ama sonradan vazgeçilmiş olabilir. Yalvaç, Ahmet Emin Yalman'ın İstatistik dersi okuttuğu bilgisinin Cengiz Orhonlu'dan kaynaklandığını da belirtiyor.
8. Sosyoloji alanındaki ilk kitap bir çeviri. Mustafa Suphi Emile Bouglé'den çevirmiştir. Kaçmazoğlu bu çevirinin yılının 1910 olduğunu yazıyor (2003:279), Hilmi Ziya kitabın 1911'de çevrildiğini yazıyor (1979:296). Zafer Toprak ise 1912 olarak yazıyor (1988:17).
9. Mustafa Suphi ile Suphi Ethem aynı kişi olabilir mi? Aynur Ilyasoğlu *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*'nde "aynı" diyor (s. 2167). Zafer Toprak bana yazdığı özel notta Mustafa Suphi ile Suphi Ethem'in ayrı kişiler olduklarını yazıyor.
10. Öte yandan, Hilmi Ziya Ülken Suphi Ethem'in 1911 yılında Manastır'da *Sosyoloji* adı ile bir kitap yayınladığını yazar (1979:174). Hilmi Ziya Ülken'in bu bilgisi başka kaynaklarca doğrulanmamıştır. Zafer Toprak bana yazdığı notta böyle bir kitabın kaydının hiçbir yerde bulunmadığını yazmıştır. Eğer ilk kitap Suphi Ethem tarafından yazıldı ise o zaman Ziya Gökalp'in 1913'te yazdığı *İlm-i İçtimai* adlı İstanbul'da Darülfünun-i Osmani Edebiyat Şubesinden Hamit Sadi (Selen) tarafından yayımlanan kitap (Toprak, 1988:16) ilk telif kitap olma özelliğini kaybetmektedir.
11. Mustafa Suphi *AnaBritanica Ansiklopedisi*'nde yazdığı gibi 1883'te mi doğmuştur yoksa Yavuz Aslan'ın yazdığı gibi 1882'de mi?
12. Sosyoloji ile ilgili ilk makale Hakkı Behiç'in "Hikmet-i İçtimaiyyeye dair: Cemiyeti Beşeriyye Nasıl Muhafaza-i Hayat Eder?" 1324(1908) midir? (Toprak,1988:15). Zira, Hasan Ali Koçer, *Türk Ansiklopedisi*, cilt 5, s.25 ve cilt 3, s.47 ile Ülken, 1966, s. 238'e atfen Rıza Tevfik'in 1896'da *Maarif Mecmuası*'nda Spencer'den mülhem notlar ile Ahmet Şuayp'ın 1900'de *Servet-i Fünun Mecmuası*'nda Durkheim, Boutroux ve Bergson'dan söz eden yazılar yazdıklarını, Hasan Tahsin'in Worms'dan çeviriler yaptığını yazmaktadır (Koçer, 1975:1-2).

13. *Ulum-i İktisadiye ve İctimaiye* dergisi toplam 26 sayı mıdır (Toprak, 1988:16) yoksa Yıldız Akpolat'ın bana yazdığı özel nottaki gibi 27 sayı mıdır?

Sosyoloji tarihimize ilişkin burada yazılanların üzerine daha başka tereddütlerin de var olduğunu ifade edebiliriz. Çok daha yeni tarihli olayları konu edinen bazı yayınlarda da burada karşılaştıklarımıza benzer tutarsızlıkların olduğu tespit edilmiştir. Bu tutarsızlıkların giderilmesinin zaman ve mekân ölçerlerin öneminin kavranmasıyla bağlantılı olduğu düşünülebilir. İnsan emeğine duyulan saygı arttıkça insanın izini taşıyan her maddi ve manevi ürün, malzeme ve materyalin de tarihlendirilmesine daha çok özenin gösterileceği umut edilmektedir. Bu tespitlerin doğru yapılması emeğe saygının ötesinde bir başka husus için de gereklidir ki o da sosyoloji tarihimizin olay dizimi olmanın ötesine geçip yorumlanabilir bir metne dönüşebilmesidir. Uğur Mumcu'nun dediği gibi, bilgi olmadan fikrin de olamayacağını düşünüyorsak, o zaman, olan bitene ilişkin bilgimizi kavileştirmeye önem vermemiz gerekecektir. Olan bitene ilişkin bilgimizi kavileştirelim ki onun üzerine yorum getirebilelim; olan bitenin, içine yerleştirdiğimiz çerçevedeki yerini gerekçeli olarak temellendirebilelim. Neyi neden yaptığımızı, neyi neden öyle yapageldiğimizle bağlantılı olarak dile dökebilelim, müzakere ede ede hikayemizi kurabilelim.

KAYNAKÇA

- Aslan, Yavuz (1997) *Türkiye Komünist Fırkasının Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Ankara: TTK.
- Celkan, Hikmet (1991) "Ziya Gökalp'in Milli Sosyoloji Anlayışı" iç. *75.Yılında Türkiye'de Sosyoloji*, der. İsmail Coşkun, İstanbul: Bağlam, ss. 183-194.
- Ergin, Osman (1941) *Türkiye Maarif Tarihi*, cilt:3, İstanbul:Osmanbey Matbaası.
- Erişçi, Lütfi (1942) "Türkiye'de Sosyolojinin Tarihçesi ve Bibliyografisi" *Sosyoloji Dergisi*, s.1.ss.158-167.
- Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri (1966) "Ziya Gökalp Sosyalist Midir?" *İş ve Düşünce*, cilt:31.
- İlyasoğlu, Aynur (1985) "Türkiye'de Sosyolojinin Gelişmesi ve Sosyoloji Araştırmaları" *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, fasikül 69. ss.2164-2176.
- Kaçmazoğlu, H. Bayram (2003) *Türk Sosyoloji Tarihi 2*, Ankara: Anı.
- Kafadar, Osman (1998) "Türkiye'de Yükseköğretimde Felsefe Eğitimi --Tarihsel Gelişim ve Lisans Eğitiminin Bir İncelemesi", yayımlanmamış doktora tezi, danışman: Saffet Bilhan, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı.
- Koçer, Hasan Ali (1975) *Türk Sosyologları 1*, Ankara:Baylan Matbaası.

- Kongar, Emre (1982) "ZiyaGökalp" iç. *Türk Toplumbilimcileri I*, der. Emre Kongar, İstanbul: Remzi.ss.33-77.
- Ortaylı, İlber (1986) "Osmanlı Tarih Yazıcılığının Evrimi Üstüne Düşünceler" iç. *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*, der. Sevil Atauz, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını.ss.419-429.
- Toprak, Zafer (1988) "Türkiye'de Toplumbilimin Doğuşu" iç. *Türk Toplumbilimcileri 2*, der.Emre Kongar, İstanbul: Remzi. ss.15-29.
- Ülken, Hilmi Ziya (1950) "Sociology in Turkey", *Sosyoloji Dergisi*, s.6. ss.140-149.
- Ülken, Hilmi Ziya (1979) *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul:Ülken Yayınları.
- Yalvaç, Mehmet (1985) "İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Sosyoloji Eğitimin Tarihiçesi (1912-1982)" *Kubbealtı Akademi Mecmuası*. ss.57-72.

ABSTRACT

Writing History of Sociology in Turkey

Paper presented at "Symposium on Sociology in Turkey: Ziya Gökalp", organized by Istanbul University, Department of Sociology, 25-26 October 2004, Istanbul.

In modern times measuring time and space becomes more important than ever. Alongside measuring time and space, recording of events becomes more important than ever too. Scrutinity becomes necessity in recording. In the paper, some contradictions found in writings on Ziya Gökalp have been presented.

Key Words: *Social distance, History of Sociology in Turkey, Writing history, Ziya Gökalp.*